

6. Trh práce

Obnovení důvěry v ekonomiku i nepolevující příliv zakázek v klíčových odvětvích vedly během roku 2015 k nejrychlejšímu meziročnímu růstu počtu pracovníků v celé ekonomice po roce 2008

Zatímco v roce 2014 vytvářel pracovní síla ve zvýšené míře zpracovatelský průmysl, o rok později více přispěla i většina ostatních odvětví, především ve službách

Vleký pokles zaměstnanosti v těžebním průmyslu pokračoval, ve stavebnictví pomáhalo vykrýt vyšší poptávku intenzivnější využití stávající pracovní síly formou přesčasové práce

Struktura zaměstnanosti se mění ve prospěch zaměstnanců. Jejich počty rostou, sebezaměstnaných ubývá

Produktivita práce rostla již druhý rok po sobě a v roce 2015 dosáhla nejvyššího tempa za posledních pět let

Klesala jen v primárním sektoru a v odvětví obchod, doprava, ubytování a pohostinství

Počet volných pracovních míst se zvyšuje již dva roky, v prosinci 2015 jich úřady práce nabízely nejvíce od listopadu 2008

Svízný růst ekonomiky se promítal do silících temp celkové zaměstnanosti.¹ Ta se v roce 2015 nacházela o 1,2 % nad úrovní předchozího roku. Vysoké meziroční přírůstky zaměstnanosti se udržely ve všech čtvrtletích. V pozici zaměstnaných bylo na konci roku 5,2 mil. osob, což bylo společně s rokem 2008 nejvíce v historii samostatné ČR (vedle efektu ekonomického cyklu působí v dlouhodobějším horizontu na zaměstnanost i demografické vlivy, především zvyšující se věk odchodu do důchodu a větší participace – zejména žen – na terciárním vzdělávání).

Zatímco v roce 2014 se přírůstek zaměstnanosti realizoval především ve zpracovatelském průmyslu, o rok později začaly ve větší míře generovat pracovní místa i služby. Šlo především o váhově významnou skupinu odvětví zahrnující obchod, dopravu, ubytování a pohostinství, kde našlo uplatnění meziročně o 20 tis. osob více (ve srovnání s tím v průmyslu 25 tis. osob). Je však třeba vzít v úvahu, že krátkodobé výkyvy poptávky zejména větší firmy často vykrývají najímáním agenturních pracovníků. O tom, že je jejich role v současnosti stále významná, nepřímo vypovídá i vysoký růst počtu zaměstnanců v profesních, vědeckých, technických a administrativních činnostech (v roce 2015 o 3,9 %).

Navzdory celkově příznivým tendencím existovala i v roce 2015 odvětví, která pracovní místa ztrácela. Šlo hlavně o stavebnictví, kde hluboké poklesy zaměstnanosti přetrvávaly již pátý rok v řadě (naposledy o 2,4 %). Obtížím čelí také nezpracovatelská průmyslová odvětví (-0,8 %), především dlouhodobě útlumové těžební aktivity. Dva roky po sobě se snižovala zaměstnanost i v peněžnictví a pojišťovnictví. Úsporná opatření zde zřejmě byla motivovaná snahou o udržení vysoké ziskovosti ve vysoce konkurenčním prostředí.

Mění se také skladba pracujících z hlediska postavení zaměstnání. Od 3. čtvrtletí 2014 se meziročně snižují počty sebezaměstnaných při souběžném růstu v kategorii zaměstnanců. Tato diskrepance se v průběhu roku 2015 ještě posílila a byla dobře patrná ve stavebnictví, zpracovatelském průmyslu či ve specializovanějších službách (informační komunikační činnosti, popř. profesní, vědecké, technické a administrativní činnosti). Přeliv části sebezaměstnaných osob do zaměstnaneckého postavení je pro trh práce v Česku charakteristický v obdobích konjunktury, kdy si firmy do svých kmenových stavů stahují pracovníky, které v „horších časech“ využívaly v rámci švarc-systému. Důležitou kategorií z hlediska potenciálu tvorby pracovních míst představují zaměstnavatelé. Podrobnější údaje z VŠPŠ ukazují, že počet podnikatelů se zaměstnanci od 3. čtvrtletí 2013 meziročně nepřetržitě rostl (vyjma konce roku 2015).

Dalším z příznivých rysů vývoje trhu práce byl v posledních dvou letech růst produktivity práce. Ta stoupla v roce 2015 o téměř 2 %, když 3,8% reálný růst hrubé přidané hodnoty byl realizován při současném 1,8% meziročním růstu odpracovaných hodin. Růst produktivity mohl doznat ještě vyššího tempa, nebýt citelného zvýšení odpracované doby ve 4. čtvrtletí (zejména ve zpracovatelském průmyslu, obchodu a dopravě). Více jak 5% růstu produktivity dosáhly v roce 2015 informační a komunikační činnosti, stavebnictví a finanční sektor.

Intenzita tvorby nových pracovních míst zrychlila. Zatímco na sklonku roku 2014 nabízely úřady práce 59 tis. volných pozic (o rok dříve pouhých 35 tis.), o dvanáct měsíců později šlo již 103 tis. míst. Nadále existoval významný územní i vzdělanostní (resp. kvalifikační) nesoulad mezi nabízenými volnými pozicemi a registrovanými uchazeči o zaměstnání. Již téměř po dva roky platí, že největší šanci na uplatnění mají uchazeči ve skupině „obsluha strojů a zařízení, montéři“, kde na 1 volné místo připadaly koncem roku pouze dva uchazeči (na Plzeňsku, Pardubicku a Liberecku byly dokonce počty uchazečů a míst prakticky totožné). Velmi podobně na tom byli i řemeslníci a opraváři (2,9), s nevelkým odstupem následovali specialisté a techničtí a odborní pracovníci. Naopak u pomocných a nekvalifikovaných pracovníků (kteří např. na Karlovarsku tvořili 40 % z celkového počtu registrovaných uchazečů) na jedno místo aspirovalo již sedm

¹ Pokud není uvedeno jinak, jedná se o údaje národních účtů v očištění o sezónní vlivy.

uchazečů a u úřednických postů již téměř jedenáct adeptů (ve středních Čechách pak 22 osob).

Obecná míra nezaměstnanosti poklesla na nejnižší úroveň od listopadu 2008

Obecná míra nezaměstnanosti² se snižovala v průběhu celého roku. Během léta pokořila 5% hranici a v prosinci 2015 skončila na nejnižší úrovni (4,6 %) od listopadu 2008. Proti počátku roku se snížila o 1,3 p.b., bez rozdílů mezi pohlavími. Příznivý vývoj v průmyslu pomohl stlačit na nízké hodnoty nezaměstnanost mužů (3,8 %), podobně jako v početné skupině osob se středním vzděláním bez maturity, vč. vyučených (4,6 %). Na druhou stranu přetrvává vysoká nezaměstnanost ve skupině osob se základním vzděláním (22,8 %), podobně jako i vysoký podíl dlouhodobě nezaměstnaných mezi všemi uchazeči o práci (48,5 %).

ČR patřila společně s Německem k zemím s nejnižší mírou nezaměstnanosti v rámci celé EU

Podíl nezaměstnaných osob na celkové pracovní síle se postupně snižuje i v EU (rychleji mezi mladšími členskými státy), stále však zůstává vysoký (ve 4. čtvrtletí 2015 na úrovni 9 %). ČR patřila na konci roku 2015 společně s Německem k zemím s nejnižší mírou nezaměstnanosti. Méně příznivá byla situace u žen, kde dosahovaly lepších výsledků hned čtyři země (Německo, Rakousko, Velká Británie a Malta), v případě míry dlouhodobé nezaměstnanosti dokonce devět zemí.

Výrazné zrychlení meziročního tempa růstu mezd v průběhu roku 2015

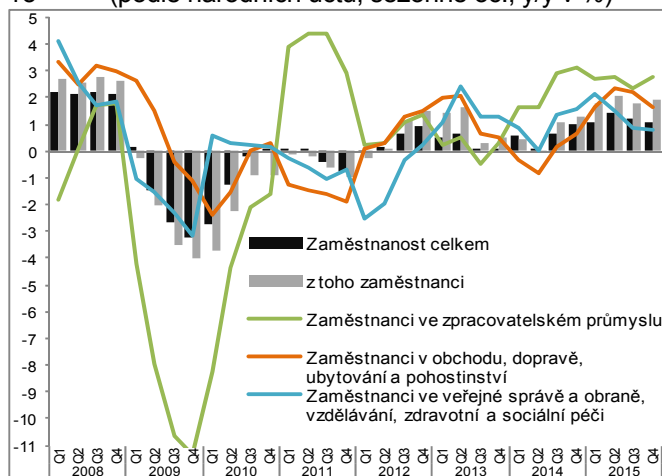
Stoupající poptávka po pracovních silách se postupně projevila i v oblasti výdělků. Tempo růstu mezd bylo v roce 2015 nejvyšší za posledních osm let a v průběhu roku zrychlovalo (z 2,3 % v 1. čtvrtletí na téměř 4 % na konci roku). Ve 2. polovině roku se mzdy v podnikatelské sféře zvyšovaly meziročně relativně rychleji než ve sféře nepodnikatelské. Vyšší růst mezd ve váhově dominantní podnikatelské sféře byl umožněn mj. i růstem ziskovosti podniků, především těch pod zahraniční kontrolou. Významným impulsem byl také vývoj v nepodnikatelské sféře, kde došlo k nárůstu platových tarifů na konci roku 2014. Relativně nejvíce si v roce 2015 polepšili zaměstnanci v ubytování, stravování a pohostinství (6,6 %), jedná se však o odvětví dlouhodobě nízkou úrovní mezd. Ve zpracovatelském průmyslu rostly mzdy shodně jako na úrovni celého národního hospodářství, významně zde však rostla zaměstnanost. V odvětvích s nejvyšší úrovní mezd (informační a komunikační činnosti, peněžnictví a pojišťovnictví, energetika) byl růst výdělků podstatně střídmější. Důležitou skutečností bylo, že ve 4. čtvrtletí rostl mzdový medián (5,4 %) výrazně vyšším tempem než průměrná mzda (3,9 %). Růst diferenciací výdělků se tak zastavil. Přispělo k tomu pravděpodobně také zvýšení úrovně minimální mzdy.

Zvyšování minimální mzdy přispělo k zastavení dalšího prohlubování mzdové diferenciace

Nízkoinflační prostředí přispívá k růstu kupní síly zaměstnanců

Nízká míra inflace a zrychlující růst průměrné mzdy se příznivě odrazily ve vývoji kupní síly zaměstnanců. Zatímco v 1. čtvrtletí 2015 stoupla průměrná mzda v reálném vyjádření meziročně o 2,2 %, na konci roku to bylo již 3,8 %. Jednalo se o nejvyšší růst od konce roku 2009.

Graf č. 15 Počty zaměstnaných osob a zaměstnanců (podle národních účtů, sezónně oč., y/y v %)

Graf č. 16 Průměrná hrubá měsíční mzda nominálně a reálně (přepočtené počty zaměstnanců, y/y v %)

Zdroj: ČSU

² Ve věku 15-64 let, očištěná od sezónních vlivů.

